

Аграрне право

УДК 349.422(569.4)

Сухопар Анна Анатоліївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сухопар Анна Анатольевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Sukhopar Anna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Гаража Михайло Геннадійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гаража Михаил Геннадьевич

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Harazha Mykhaylo

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО

ГОСПОДАРСТВА В ІЗРАЇЛІ

ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ И ВЕДЕНИЯ СЕЛЬСКОГО

ХОЗЯЙСТВА В ИЗРАИЛЕ

FEATURES OF REGULATION AND MANAGEMENT OF

AGRICULTURE IN ISRAEL

Анотація. Дана стаття присвячена особливостям аграрної політики Ізраїлю. Проаналізовані особливості здійснення впливу на виробництво сільськогосподарської продукції з боку держави шляхом встановлення квот, субсидій, дотацій, визначення пріоритетних напрямків розвитку та ведення сільського господарства. У статті зазначені наслідки, передумови та доцільність такого впливу на аграрний сектор країни. Проаналізовано статистичні данні, щодо обсягів державної підтримки сільського господарства Ізраїлю. У роботі визначено які галуззі сільського господарства підтримуються державою більш активно та за допомогою яких методів здійснюється така підтримка. Зазначено, що держава заохочує населення до ведення сільського господарства і намагається підтримувати сільське господарство аби воно мало змогу не тільки існувати на певному рівні, а й покращувати свої показники.

Автори зазначають, яким чином історичні, кліматичні, соціальні, географічні фактори впливають на розвиток сільського господарства країни. Визначено важливість технологічних інновацій в аграрному секторі країни та методи впровадження нових технологій.

Також досліджено історичні аспекти зародження та розвитку кооперативних форм сільськогосподарського підприємництва: кібуц та мошавів. Передумови їх виникнення, проблеми розвитку та значення для Ізраїлю. Розглянуто особливості ведення сільського господарства в кооперативних підприємствах їх види та відмінності між ними. В роботі зазначається наскільки ефективною є саме кооперативна форма ведення господарства та перспективи її використання у майбутньому.

На думку авторів, дослідження досвіду Ізраїлю в розвитку сільського господарства є важливим для інших країн світу у зв'язку зі світовою продовольчою кризою, екологічними проблемами, збільшенням населення та нестачею ресурсів, вирішенням котрих займається Ізраїль вже більше 100 років.

Ключові слова: *сільське господарство Ізраїлю, аграрна політика Ізраїлю, кібуци, мошави, кооператив, земля, дефіцит ресурсів, розвиток сільського господарства.*

Анотація. *Данная статья посвящена особенностям аграрной политики Израиля. Проанализированы особенности оказания влияния на производство сельскохозяйственной продукции со стороны государства путем установления квот, субсидий, дотаций, определение приоритетных направлений развития и ведения сельского хозяйства. В статье указаны последствия, предпосылки и целесообразность такого влияния на аграрный сектор страны. Проанализированы статистические данные, по объемам государственной поддержки сельского хозяйства Израиля. В работе определены какие отрасли сельского хозяйства поддерживаются государством более активно и с помощью каких методов осуществляется такая поддержка. Отмечено, что государство поощряет населения к ведению сельского хозяйства и пытается поддерживать сельское хозяйство, чтобы оно имело возможность не только существовать на определенном уровне, но и улучшать свои показатели.*

Авторы анализируют, каким образом исторические, климатические, социальные, географические факторы влияют на развитие сельского хозяйства страны. Рассматривается важность технологических инноваций в аграрном секторе страны и методы внедрения новых технологий.

Также исследованы исторические аспекты зарождения и развития кооперативных форм сельскохозяйственного предпринимательства: кибуц и мошавов. Предпосылки их возникновения, проблемы развития и значение для Израиля. Рассмотрены особенности ведения сельского хозяйства в кооперативных предприятиях их виды и различия между ними. В работе изучается, насколько эффективна именно кооперативная форма ведения

хозяйства и перспективы ее использования в будущем. По мнению авторов, исследования опыта Израиля в развитии сельского хозяйства является важным для других стран мира в связи с мировым продовольственным кризисом, экологическими проблемами, увеличением населения и нехваткой ресурсов, решением которых занимается Израиль уже более 100 лет.

Ключевые слова: сельское хозяйство Израиля, аграрная политика Израиля, киббуцы, мошавы, кооператив, земля, дефицит ресурсов, развитие сельского хозяйства.

Summary. This article is devoted to the peculiarities of the agrarian policy of Israel. The peculiarities of influencing the production of agricultural products by the state through the establishment of quotas, subsidies, subsidies, determination of priority directions of development and management of agriculture are analyzed. The article outlines the consequences, prerequisites and feasibility of such an impact on the country's agricultural sector. Analyzed statistical data on the volume of state support for agriculture in Israel. The paper identifies which sectors of agriculture are supported more actively by the state and by means of which such support is provided. It is noted that the state encourages the population to run agriculture and tries to support agriculture, so that it has the opportunity not only to exist at a certain level but also to improve its performance.

The authors state how the historical, climatic, social, and geographical factors influence the development of agriculture in the country. The importance of technological innovations in the agrarian sector of the country and methods of introduction of new technologies are determined.

Also, historical aspects of the origin and development of cooperative forms of agricultural entrepreneurship are investigated: kibbutz and moshavs. Prerequisites for their emergence, problems of development and significance for Israel. The features of agricultural management in cooperative enterprises are

considered, their types and differences between them. The paper indicates how effective the cooperative form of economy and the prospects for its use in the future.

According to the authors, the study of Israel's experience in agricultural development is important for other countries in the world due to the global food crisis, environmental problems, population growth and the lack of resources that Israel has been addressing for over 100 years.

Key words: *agriculture of Israel, agrarian policy of Israel, kibutsi, mashava, cooperative, land, resource deficit, development of agriculture.*

Постановка проблеми. Сьогодні у зв'язку зі світовою продовольчою кризою і екологічними проблемами, величезний інтерес у світі викликає ізраїльський досвід успішного розвитку сільськогосподарського виробництва, в умовах жаркого клімату і дефіциту водних ресурсів. Незважаючи на те, що близько 100 років тому на території Ізраїлю була суцільна пустеля, в останні роки ця країна стала однією з провідних сільськогосподарських країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча в останні роки особливості ведення та розвитку сільського господарства Ізраїлю стають об'єктом вивчення вчених і практиків з інших країн, на сьогодні існує доволі не багато наукових праць по даному питанню. Дослідженню сільського господарства Ізраїлю присвятили свої наукові праці такі вчені, як Забутий О. М., Есельсон Є. С., Штейнман М. Я., Євстафієва Ю. М та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У роботі зроблено акцент на дослідження аграрної політики держави та її вплив на розвиток сільського господарства. Проаналізовано статистичні дані за 2014-2016, щодо обсягів державної підтримки сільського господарства Ізраїлю. Зроблено дослідження співвідношення та особливостей форм сільськогосподарського підприємництва в Ізраїлі.

Висвітлено історичні аспекти зародження та розвитку кооперативних форм сільськогосподарського підприємництва: кібуц та мошавів.

Постановка завдання. По-перше, дослідити ефективність і особливість державного регулювання аграрного сектору Ізраїлю, особливості здійснення впливу на виробництво сільськогосподарської продукції з боку держави і наслідки такого впливу. По-друге, проаналізувати, як вирішується проблема з нестачею ресурсів на даній території. По-третє, розглянути особливі форми підприємництва, котрі існують лише в Ізраїлі, а також визначити причини їх виникнення.

Виклад основного матеріалу. Міністерство сільського господарства Ізраїлю контролює і регулює агробізнес в країні. З одного боку, уряд заохочує зниження собівартості продукції, а з іншого - може припинити виробництво нерентабельних культур. Діють квоти на безліч продуктів: молоко, яйця, м'ясо птиці і картопля, завдяки цьому надлишки сільськогосподарської продукції були майже викоріненні в країні. У Ізраїлі введені квоти на споживання води, для кожної культури встановлені нормативи споживання. Ізраїльський уряд також заохочує зниження витрат на сільське господарство шляхом стимулювання спеціалізованого сільського господарства і припинення виробництва сільськогосподарських культур, для яких немає достатньо прибуткових ринків збуту [1].

Відповідно до представленої державою нотифікацією до Світової організації торгівлі обсяг державної підтримки сільського господарства в 2014-2016 рр. скоротився на 12,8% до 945,5 млн. дол., в тому числі на підтримку виробництва молока – на 28,1% до 367,3 млн. дол. і на підтримку виробництва яєць – на 9,6% до 136 млн. дол. [2].

Проаналізувавши дану нотифікацію можна зробити висновок, що більше половини бюджетних витрат на «жовтий кошик» доводиться на продуктово-специфічну підтримку, де основними субсидійованими товарами є молоко і яйця. Жовтий кошик – заходи підтримки держави, котрі

стимулюють агровиробництво і на пряму впливають на торгівлю сільськогосподарською продукцією.

На цінову підтримку молока припадає понад 60% всіх витрат на жовтий кошик. Обсяг субсидій на молоко становить більше половини вартісного виробництва молока, сюди спрямовується майже 2/3 дозволених зобов'язаннями бюджетних коштів на підтримку сільського господарства. Власники молочних ферм в Ізраїлі добре організовані і отримують підтримку від спеціалізованих установ, пов'язаних з міністерством сільського господарства, університетами, молочними заводами, кооперативами. Як результат, молочне скотарство Ізраїлю досягло найкращих показників в світі по виробництву молока на одну корову, середній надій однієї корови 12500 л, а на окремих фермах – 14500 л [4].

Слід також зазначити, що сільськогосподарський сектор Ізраїлю характеризується інтенсивною системою виробництва, яка зумовлена необхідністю подолання дефіциту природних ресурсів, особливо водних. Вода в Ізраїлі є найважливішим фактором виробництва в сільському господарстві і підтримується урядом через різні схеми: визначення квот на воду, прогресивні ціни, управління відкачуванням підземних вод, ініціювання проектів щодо збереження води і водопостачання. Крім того, вживаються заходи з опріснення води, її обробки і повторного використання міських стічних вод, які можуть допомогти виробникам знизити витрати [3].

З кожним роком Ізраїль все більше переорієнтовується на зелений кошик, що являє собою заходи підтримки держави, котрі не надають прямого впливу на збільшення виробництва і обмеження торгівлі. На сьогодні витрати на жовтий кошик значно перевищують зобов'язання, котрі прийняті державою в рамках СОТ, за що останні критикують Ізраїль [2].

На нашу думку, така політика уряду є виправданою для Ізраїлю, тому що вести господарство в таких умовах, що існують в країні, досить складно і лише держава організовуючи єдину політику його регулювання може

забезпечити найбільш раціональне використання земель, гарантувати розвиток підприємництва, виробництво необхідної продукції. Держава заохочує населення до ведення сільського господарства і намагається підтримувати сільське господарство аби воно мало змогу не тільки існувати на певному рівні, а й покращувати свої показники.

Ще одним доказом нашої думки є той факт, що сільськогосподарські дослідження в Ізраїлі є прийнятою на національному рівні місією, і тому значні зусилля і кошти відводяться на неї протягом багатьох років. Інноваційні підходи Ізраїлю до ведення сільського господарства зменшують кліматичні ризики і сприяють раціональному використанню найцінніших для пустельного клімату водних ресурсів. У даний час в Ізраїлі існує безліч дослідних установ, що займаються дослідженнями в галузі сільського господарства, крім тих, які діють в університетах. Держава надає субсидії фермерам до 40% від вартості покупки і впровадження нових технологій. Програмне забезпечення, системи зрошення, інноваційна збиральна техніка – все це обходиться ізраїльським фермерам дешевше завдяки державним субсидіям [1].

Ще одним фактором успіху впровадження нових технологій є двонаправлений потік інформації між дослідниками і фермерами. Через мережу служб поширення знань (і активну участь фермерів на всіх етапах досліджень і розробок) проблеми в цій галузі безпосередньо передаються досліднику для вирішення, а наукові результати швидко передаються в поле для пробної адаптації та реалізації [4].

Отже, проблему низького природного потенціалу для розвитку галузі в країні компенсується високою інтенсивністю і ефективністю впровадження інновацій. Високий рівень інноваційності допомагає досягнути максимальної продуктивності галузі при мінімальних ресурсних витратах. Доказами ефективності вирішення проблем є статистичні дані, відповідно яким один фермер годує 98 осіб, в той час як в Україні один

фермер годує лише 10 осіб, не зважаючи на значно більший природний потенціал.

Сільське господарство країни є своєрідним гібридом приватних і кооперативних господарств з переважанням останніх. Кооперативні господарства – кібуци, мошви овдім і мошви шиттуфі, приватні (індивідуальні) фермерські господарства – мошавот.

Близько 40% оброблюваної землі знаходиться в користуванні кібуцев, 29% - в користуванні мошавів овдім, 4% –мошавів шиттуфі, близько 10% – у єврейських приватних господарств, близько 17%–у арабських приватних ферм. На нашу думку слід більш детально розглянути форми кооперативних господарств в Ізраїлі, адже жодна інша країна світу не має настільки розвиненого саме кооперативного господарства. До того ж кібуци та мошави є унікальним явищем, котре притаманне лише Ізраїлю [5].

Кібуци вважаються одним із символів Ізраїлю, адже саме з першого кібуцу Дганії, що в перекладі означає пшениця, почався шлях розвитку сільського господарства на території нині існуючого Ізраїлю. Кібуци створювались ініціативною молоддю, котра прибула в Ерец Ісраель майже за 40 років до утворення держави Ізраїль, вони жили комунією і займалися осушенням боліт в районі Хадери. Ця молодь була захоплена ідеалами європейського соціалізму і головною ідеєю сіонізму, яка полягала в збиранні в Ерец Ісраель розсіяного по всьому світу єврейського народу на своїй історичній батьківщині.

В класичному кібуці доходи не розподіляються ні в грошовій, ні в натуральній формі, замість цього кібуц задовольняє потреби своїх членів в їжі, одязі, житлі, дозвіллі, освіті, медичному обслуговуванні. В цих поселеннях не існувало поняття «індивідуальне», все майно та доходи були власністю комуні. В укладі таких поселень з часом відбулися серйозні зміни. Так, в деяких кібуцах відбулося неповне усупільнення, будинки, а подекуди і земля знаходяться в приватній власності членів громад і можуть

переходити у спадок. Є навіть такі кібуци, де зарплати їх членів не рівні, а залежать від трудової участі [10].

Життя в кібуцах Ізраїлю сьогодні з матеріальної точки зору кардинально відрізняється від життя першопрохідців. Сучасні кібуци – це високорозвинені підприємства в різних областях діяльності, в тому числі і сільськогосподарської. Кібуци були організовані на принципах не тільки спільної праці і колективної власності, а й колективного споживання [6].

Кібуцне сільське господарство багатогалузеве, зазвичай чотири-п'ять галузей в кожному кібуці. Сучасне кібуцне господарство не є чисто землеробським. Велику частину продукції кібуц складають промислові вироби, причому їх частка в загальній промисловості країни безперервно зростає [7].

Треба зазначити, що держава досить активно підтримує такі поселення. Жителі кібуців користуються численними перевагами, наприклад, отримують пільги на комунальні послуги або землю під будівництво за вкрай низькими цінами.

Поряд з кібуцями розвивалися й інші форми сільськогосподарських поселень, однією з яких став мошав, кооперативне селище, що поєднує в собі кооперативний і приватний принципи господарювання. Слід зазначити, що після заснування держави Ізраїль мошав став одним з основних способів розселення новоприбулих хвиль репатріації в Ізраїль. Це мало декілька цілей: швидка інтеграція новоприбулих в суспільстві і в трудовому секторі, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції для задоволення потреб різко зростаючого населення країни і розосередження населених пунктів для заселення максимальної площі території країни [5].

Слід зазначити, що виділяють два види мошав: мошав шитуфі та мошав овдім. Класичною формою мошав є мошав овдім, котрий являє собою сільськогосподарську громаду, що діє на кооперативних засадах в постачальницько-збутовій сфері при частковому або повному усупільненні

праці і власності на засоби виробництва, але, як правило, при збереженні індивідуального землекористування членів мошаву у вигляді оренди окремих земельних наділів і здійсненні принципів індивідуального споживання (на відміну від колективного споживання, властивого кібуцам) [9].

Мошав шитуфі, у свою чергу, є перехідною формою господарства між мошавом овдім і кибуцем. Мошав шитуфі заснований на повному усупільненні праці і колективної власності на землю і засоби виробництва замість надання членам мошаву окремих земельних наділів.

З іншого боку, в подібному мошаві (на відміну від кібуца) зберігається поділ в споживанні, і сім'ї членів в праві розпоряджатися своїм побутом і доходами на свій розсуд. Класична модель передбачає при цьому, що члени мошаву отримуватимуть рівні доходи, що обчислюються відповідно до розміру їх сімей [8].

На нашу думку, беручи до уваги історичний, соціальний, кліматичний та географічні аспекти, розвивати сільське господарство на теренах Ізраїлю було можливим лише шляхом кооперації. Адже в умовах нестачі ресурсів, досвіду, нападів з боку сусідів майже не можливо вести господарство обособлено, лише взаємодопомога, взаємовиручка, єдина ціль і спільна праця могли змінити ситуацію. Звичайно на сьогодні, коли є технології, роки досвіду, державна підтримка, починають все більше розвиватись індивідуальні господарства, адже ідеологія на котрій будувалась кооперативна система Ізраїлю зникає разом з проблемами на вирішення котрих вона була створена. Але не зважаючи на це мошави та кібуци змінюються і пристосовуються до нових реалій, в чому їм також допомагає держава. Так, наприклад, у 1986 р. мошави заявили про необхідність покрити борг банкам, досяг 837 млн доларів. У січні 1988 року між урядом, Єврейським агентством і банками було підписано угоду про надання допомоги мошавом: виплата частини боргу (850 млн шекелів) була

відстрочена на 15 років під 6,7% річних, а частина боргу (425 млн шекелів) була анульована [5].

На нашу думку, Ізраїль і далі буде розвивати саме кооперативне сільське господарство, адже дана система діє вже багато років і перебудовувати її поки що сенсу не має, бо як показує статистика темпи зростання сільськогосподарського виробництва в Ізраїлі протягом 2005-2015 років склали близько 19%.

Висновок. Підсумовуючи все вище сказане, слід зазначити, що модель регулювання сільського господарства, котра існує в Ізраїлі, передбачає значне втручання держави в діяльність сільських господарств, через встановлення квот, субсидій, дотацій, визначення пріоритетних напрямків розвитку та ведення сільського господарства, в тому числі регулювання питання у сфері сільськогосподарського планування, дослідження і маркетингу. І хоча зараз більшість країн світу дотримується політики максимального не втручання держави в сільськогосподарську діяльність, на нашу думку, аграрна політика Ізраїлю, доказала свою ефективність. Особливість кліматичних, географічних та соціальних умов стали причиною не можливості здійснювати сільськогосподарську діяльність за принципами та методами котрі обирають інші держави.

Досвід розвитку та вдосконалення сільського господарства в Ізраїлі є цінним для інших країн, адже вже сьогодні постають проблеми з виснаженням ресурсів земель, збільшення населення і як наслідок потреба в збільшенні виробництва сільськогосподарської продукції. Ці проблеми тільки починають поставати перед країнами всього світу, а Ізраїль має досвід їх подолання вже більше ста років. Вже зараз Ізраїль співпрацює з багатьма країнами, щодо допомоги в технічному забезпеченні сільського господарства та покращення його ефективності.

Окремої уваги заслуговують форми колективного ведення сільського господарства такі як кібуци і мошави, котрі почали зароджуватись, ще

навіть до створення самого Ізраїлю. Євреї поєднавши ідеї соціалізму з сіонізмом зуміли досягти чудових результатів, на відміну від інших країн, які встали на шлях перебудови суспільства, заснований на тій же ідеології. Колективна праця, взаємовиручка та взаємодопомога стали рушійною силою для створення розвиненого сільського господарства. Євреї не стали використовувати вже існуючі методи ведення господарства, вони створили свої, котрі б могли ефективно діяти на даній території.

Література

1. Александр Забутый, Ph.D. Animal Science; - Сельское хозяйство Израиля; - Hannover 2012.
2. Agriculturein Israel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.israel-embassy.org.uk/web/pages/agrisrel.htm>
3. Государственная поддержка сельского хозяйства. Развитые и развивающиеся страны. – Департамент агропромышленной политики. – 2017 г. – с. 35.
4. Євстафієва Ю.М Сільське господарство Ізраїлю 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdatu.edu.ua/home/1466-1466.html>
5. Елена Есельсон «Уникальное явление – сельское хозяйство Израиля» Доклад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rehes.org/1st5/eselson1.html>
6. Аникеев А.Б. Кибуцы Израиля или легко ли жить в раю / А.Б. Аникеев // Электронный журнал, Проза.ру. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.proza.ru/2017/03/13/728>
7. Чиркова Е. Зачем ты в наш кибуц приехал / Е. Чиркова. – 2013 г. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kommersant.ru/doc/2315024>

8. «Энциклопедия Гевраика», Общество издания энциклопедий Лтд. (1970), с. 876.
9. Электронная еврейская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eleven.co.il/state-of-israel/economy/12862/>
10. Штейнман М.Я. Кибуцы: возникновение, достижения, проблемы / М.Я Штейнман // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(15). - С. 58-70.